

vil blive givet Vink og Oplysninger for de Mænd, til hvem Arkivet bliver betroet. Men for at dette kan ske, *beder vi vore Købstæders kommunale Arkiver om at tiltræde Dansk historisk Fællesforening som Medlemmer.* Det aarlige Kontingent er 20 Kr., indbefattet vort Tidsskrift frit tilsendt, om ønskes i indtil 5 Ekspl.

I tidligere Tider gik mange Arkivalier tabt ved mangelfuld Aflevering fra Udvalg, ved skødesløs Opbevaring i daarlige Rum, ved uheldig Sammenblanding af vidtforskellige Arkivsager og ved ukyndig Registrering, og det fejler næppe, at de fleste af vore Byraad vil have sporet Ulemper deraf. Med vort Tilbud ønsker vi at virke hen til, at sligt fremtidig kan undgaas, og vi er overbeviste om, at vore Købstæder ved at modtage Tilbudet vil vise den samme Kærlighed til Opgaven, som har tilskyndet os til dette Skridt.

Indmeldelser modtages af Foreningens Kasserer, Landsarkivar *G. Hornemann*, Jagtvej 10.

Dansk historisk Fællesforenings Arkivudvalg:

P. Eliassen,
Redaktør, Kolding.

G. Hornemann,
Landsarkivar.

Gunnar Knudsen,
cand. mag., Sekretær i
Stednavneudvalget.

I Bestyrelsen for Dansk historisk Fællesforening:

Thomas B. Bang,
mag. art., Underarkivar.
Sekretær.

Knud Fabricius,
Dr. phil.,
Professor ved Universitetet.

G. Hornemann,
Landsarkivar.
Kasserer.

Hans Olrik,
Professor, Dr. phil.
Forstander for Statens Lærerhøjskole.

G. Severinsen,
Sognepræst, Bringstrup.
Næstformand.

BYARKIVER.

Af premierløjtnant Otto Smith.

På repræsentantmødet i fællesforeningen i september 1919 fremsatte jeg tanken om oprettelsen af byarkiver. Jeg var så uheldig at indlede med at sige, at jeg henvendte mig både til arkiv- og museumssektionen med denne sag, hvad der affødte protester mod at arkiver og museer havde noget med hinanden

at gøre. Men af den følgende diskussion og af samtaler med adskillige andre af deltagerne i mødet fik jeg det indtryk, at der var god interesse for sagen, hvad der nu bringer mig til at fremkomme med tanken i »Fortid og Nutid«.

Vore arkiver rummer væsentligst embedsarkiver; men en del andre arkivsager, der også med tiden vil få værdi, ikke mindst for lokalhistorikere, og på hvilke arkivalier der ikke hviler afleveringspligt, går ofte til grunde ude i provinsen.

Jeg skal først omtale foreningsarkiverne.

Der findes nu foreninger, der er 75 og 100 år gamle, men hvis protokoller ved deres overgang fra formand til formand er ødelagt, fordi man manglede interesse for »det gamle skidt«. Da jeg for nylig syslede med Holbæk skomagerlaugs historie, kunde jeg ikke få undersøgt, om lauget havde tilknytning til den lokale håndværkerforening, fordi både laugets sidste protokol og foreningens første forhandlingsprotokol manglede. Laugsprotokollen fandtes dog tilsidst i privat eje, hvorimod håndværkerforeningens forhandlingsprotokol for 1853—73 var brændt af en tidligere sekretær. Fra en anden forening har jeg fået nogle sørgelige rester, idet den nuværende formand, der er redaktør, har anvendt de blade i bøgerne, der kun var beskrevet på den ene side, til manuskriptpapir.

Da der nu ofte til provinsmuseerne afleveres arkivalier af forskellig art, og da museerne er i besiddelse af husrum til opbevaring, har jeg tænkt mig, at der i forbindelse med disse museer kunde oprettes byarkiver.

Jeg skal kortelig beskrive, på hvilken basis jeg har søgt at skabe et sådant arkiv i forbindelse med Holbæk bymuseum.

Foreningsarkiverne har jeg allerede omtalt. Så godt som alle foreninger har afleveret deres ældre arkiver og været glad ved at komme af med dem. De har ligeledes på min opfordring optaget eller vil søge optaget en paragraf i deres love om den fremtidige aflevering samt en bestemmelse om, at også brevarkiver o. l. skal opbevares.

Dernæst er indsamlet en del *protokoller o. l. af mere privat*

karakter, ført af statsansatte eller kommunale embedsmænd og berørende deres tjeneste.

Også *private skolers arkiver* og visse dele af *større handels-huses arkiver* har fundet vej til det nyoprettede arkiv.

En samling *papirer vedrørende enkelte ejendomme* i Holbæk fandtes iforvejen i museet, og er, suppleret med andre, blevet indlemmet i arkivet.

Samlinger af *familiepapirer* vedrørende gamle borgerfamilier er også skaffet tilveje, og der er afgivet løfte om endnu flere, ligesom et portrætarkiv søges dannet, bl. a. af daguerretypier.

Desuden er dannet et lille *kortarkiv*, omfattende kort over hele byen, enkelte bydele og de enkelte matrikelnumre.

Endelig findes et lille *topografisk arkiv*, der forhåbentlig vil vokse sig stort, indeholdende gamle folks erindringer fra byen enten skrevet af dem selv eller nedskrevet af museets »embedsmænd« efter deres beretninger. Desuden findes heri de indberetninger, som de samme »embedsmænd« har indsendt om opmålinger og undersøgelser af huse under nedrivning, udgravninger o. l.

Heri forekommer der altså en forbindelse mellem arkivet og museet, der jo opbevarer de i indberetningerne omhandlede fundne genstande, murstensprøver o. l., ligesom et topografisk *billedarkiv* med tilhørende indsamling af gamle fotografiske plader kan siges at høre hjemme begge steder.

Når kopi af slige arkivers registranter indsendes til landsarkiverne, vil disse kunne have et overblik over, hvad der findes, og hvis deres embedsmænd ved inspektioner skulde finde arkivalier, der med rette hører hjemme hos dem, *vil der selvfølgelig finde en udlevering sted.*

Overhovedet mener jeg, at sådanne arkiver vil gøre et værdifuldt pionerarbejde for de store videnskabelige arkiver. Ved deres mere direkte forbindelse med befolkningen vil de også hjælpe til med at bane vejen til forståelsen af arkivers betydning, der desværre ikke er stor for øjeblikket — end ikke i de mere oplyste befolkningslag, ja selv hos vore embedsmænd. Endvidere vil disse små lokale arkiver ofte få afleveret doku-

menter — i lighed med museumsgenstande — som de store arkiver vil være glade for, er blevet reddet fra undergang i privat eje.

Holbæk bymuseum med tilknyttet byarkiv føler sig i det hele taget som central for den lokale historieforskning.

For at opfylde dette søger det dannet en samling af alle de bøger, skrifter o. l., der omhandler by og omegn. Desuden tages der i saa vid udstrækning som muligt afskrifter af indberetninger, adkomstdokumenter, mandtalslister m. m., ligesom der på sedler udskrives enhver fundet kilde til den lokale historie og topografi. (Jeg skal i parentes bemærke, at historisk samfund for Holbæk amt også her har deponeret sin samling af årbøger og hist. tidsskrifter fra hele landet).

Et andet stort arbejde, som det i den senere Tid har kastet sig over, er en »stat« over byens borgere indtil år 1800. Som grundlag benyttes skattemantalslisterne fra 1762 o. ældre, folketællingslisten 1787, borgerskabsprotokollerne m. m.

Hvert navn skrives ud på en seddel, hvor der så vidt muligt søges udfyldt nedenstående rubrikker:

Navn.

Stilling.

Fødselsår og -dag.

Hvornår ankommet til byen.

Fader.

Moder.

Ægtefælle.

Dødsår og -dag.

Andre oplysninger.

Sedlerne skrives med amerikansk biblioteksskrift, og på bagsiden noteres de bøger og dokumenter, hvori navnet forekommer. Findes navnet nævnt mange steder, vil sedlens rubrikker blive helt udfyldt, medens man for mindre kendte personer må nøjes med enkelte oplysninger.

Hvad sedlernes udfyldning angår, skal kun bemærkes, at gifte kvinder så vidt muligt skrives med deres pigenavn, og at tjenestefolk opføres med den stilling, de ses at indtage efter på-

gældende dokument. I rubrikken »andre oplysninger« opføres deres husbond eller læremester med angivelse af årstallet. Er livsstilling eller tjenestestilling forandret efter andre kilder, tilføjes den nye med eventuel henvisning til nyt notat i »andre oplysninger«. Denne rubrik anvendes derfor kun i dette øjemed og må ikke overfyldes, da det ikke er meningen gennem disse sedler at give en udtømmende biografi.

— — —

Det kunde måske af min beskrivelse af dette byarkivs indhold se ud, som om det rummer en mængde. Dette er dog ikke tilfældet! Det er kun i sin vorden, og dets hylder endnu ret tomme.

Men af udtalelser fra både læg og lærd har jeg forstået, at der næres interesse for tanken, som jeg herved bringer frem for videre kredse.

NOGLE BEMÆRKNINGER I ANLEDNING AF HR. PREMIERLTN. O. SMITHS ARTIKEL OM BYARKIVER.

Af Landsarkivar Gerh. Hornemann.

Som en af dem, der paa Repræsentantmødet sidste Sommer deltog i den af Hr. Smith rejste Diskussion om Indretningen af »Byarkiver«, og navnlig som den, der gjorde Indsigelse mod, at Arkivalier, hjemmehørende i Landsarkiverne, optoges i Bymuseerne og betragtedes som Museumsgenstande, vil jeg gerne have Lov til at ledsage Forslaget, saaledes som det nu foreligger udformet i ovenstaaende Artikel, med nogle Bemærkninger. Skulde de blive lidt udførligere, end det egentlig passer sig for Kommentarer, beder jeg det opfattet som Udtryk for den Interesse, Forslaget har vakt hos mig.

Mod dette har jeg egentlig kun een væsentligere Indvending, og det er den, at Navnet paa, hvad der tænkes indrettet, synes mindre heldigt valgt. For det første vil man ved »Byarkiv« sna-